

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України, якому притаманні динамізм, ринкова культура, ризик, конкуренція, глобалізація, вимагає підготовки фахівців економічного профілю, здатних вирішувати не лише першочергові завдання щодо виходу з кризи українського народного господарства, а й зробити можливим прорив держави щоб зайняти гідне місце у світовому соціально-економічному просторі. Це зумовлює необхідність модернізації професійної підготовки майбутніх економістів, зокрема, змісту вищої економічної освіти, організації дистанційного навчання, підготовки до взаємодії в інформаційному середовищі на основі використання інформаційно-телекомунікаційних технологій, що забезпечує підвищення самоосвітньої активності фахівців, професійний розвиток та саморозвиток.

Аналіз останніх досліджень. Особливості використання в процесі підготовки фахівців різного профілю інформаційно-комунікаційних технологій представлено в працях таких дослідників, як: Р. Гуревич, Є. Данильчук, Ю. Машбиць, Н. Морзе, Л. Положенцева, І. Роберт, О. Філатов, Г. Чусавитина та ін. Наразі особливо актуалізується необхідність удосконалення навчально-виховного процесу підготовки фахівців економічного профілю на основі інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Мета статті. Метою статті є аналіз теорії та практики професійної підготовки майбутніх економістів, зокрема, і в умовах дистанційного навчання та подолання низки суперечностей між: нагальною потребою суспільства в конкурентоспроможних фахівцях економічного профілю та рівнем їхньої професійної підготовки; необхідністю формування готовності до навчання впродовж життя для підтримки конкурентоспроможності, навичок професійного спілкування, професійної мобільності майбутніх економістів та недостатнім використанням можливостей дистанційного навчання з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу.

Виклад основного матеріалу. Бурхливий розвиток комп'ютерної техніки, інформаційних та комунікаційних технологій в останні десятиліття ХХ ст. дав потужний поштовх щодо становлення та розвитку дистанційної освіти (дистанційного навчання) та відкрив шляхи для переведення навчального процесу на якісно новий рівень, оновлення методики опанування всезростаючого обсягу знань, підвищення самоосвітньої активності людини, плідного взаємобірного інформацією в освітньому процесі як засобу координації навчальної діяльності, об'єднання фахівців, їх діалогу. Проте і на початку ХХІ ст. у світовому науко-

вому співтоваристві ще не склалося єдиного погляду на сутність, організацію дистанційного навчання, особливості взаємодії суб'єктів навчання.

Зазначимо, що на розвиток сучасної вищої економічної освіти впливають ряд чинників, які можна класифікувати на глобальні (характерні і для всіх країн світу) та локальні (характерні для України). До глобальних можна віднести: регулярне оновлення і доповнення «базової» вищої економічної освіти у зв'язку з динамікою розвитку суспільства, економіки, технологій; розширення потреб суспільства і, відповідно, вимог до систем вищої економічної освіти — змісту, обсягу, форм і методів отримання знань; упровадження інноваційних освітніх технологій; інтернаціоналізація ринку освітніх послуг. До локальних можна віднести: перехід України до ринкової економіки, демократизація адміністративного управління освітою з боку держави; дефіцит державних ресурсів для підтримки і розвитку системи вищої економічної освіти, низький рівень сформованості вмінь студентів щодо самостійного здобуття знань [5].

У сучасних соціально-економічних умовах ринкового господарювання в Україні панують жорсткість, динамізм, відповідальність, ризик, конкуренція, ускладнення відносин усередині організації та інформаційних систем, невпинно оновлюються функції професійної діяльності економістів, для яких характерне виконання організаційно-управлінських, фінансово-господарських, інформаційно-дослідницьких та проектних, планово-економічних, фінансово-економічних, інноваційних, маркетингових, діагностичних, консультаційних [6, с. 76], соціально-психологічних видів діяльності, вирішення економіко-управлінських, правових, інформаційно-аналітичних та соціально-психологічних професійних задач, формування динамічної національної економічної системи, що зумовлює зростання вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців-економістів. Йдеться про підготовку широко освічених, творчих та критично мислячих спеціалістів, здатних до різнобічного, цілісного бачення й аналізу складних проблем життя суспільства та природи, а значить, здатних до пошуку нових рішень нагальних проблем [4, с. 19].

Необхідність удосконалення навчально-виховного процесу підготовки фахівців економічного профілю на основі інформаційно-телекомунікаційних технологій звертають увагу такі вчені, як: Галета, Г. Ковальчук, Т. Поясок, О. Смілянець, В. Стрельников, Н. Чабан, Г. Чаплицька, Т. Шепеленко й ін.

Так, В. Шадриков вважає, що принципові зміни в економіці диктують такі нові вимоги до спеціалістів,

як наявність умінь трансформувати свої знання відповідно до сучасних інноваційних технологій; поповнювати знання за допомогою сучасних інформаційних технологій; знати та вміти використовувати методи наукових досліджень; володіти комунікативними здібностями; поділяти цінності демократичного суспільства, володіти громадськими та соціальними компетенціями; мати гнучкі професійні знання, що дасть можливість відповідати змінам потреб ринку праці.

А. Солов'єнко зазначає, що фахівець з економіки має адекватно оцінювати дійсність; визначати мету, досягнення якої здатне змінити дійсність на краще; виконувати завдання, вирішення яких допоможе досягнути мети; оцінювати успішність своєї роботи, щоб діяти ефективно на наступному етапі робіт. В. Орлов наполягає на вмінні працювати в режимі нестандартних, критичних ситуацій, на нормативно-правовій грамотності та дотриманні норм бізнесової етики. О. Бабаян виділяє професіоналізм, компетентність, потребу в знаннях, відповідальність та обачність [4].

Таким чином, суспільству потрібні ініціативні спеціалісти, здатні постійно вдосконалювати свою особистість і діяльність: мати високий ступінь соціально-професійної мобільності й готовності швидко оновлювати знання, розширювати арсенал навичок і вмінь; опанувати нові сфери діяльності, взаємодіяти з іншими людьми; планувати та організовувати спільну роботу з урахуванням „людського фактора”, національних та релігійних особливостей; визначати себе як індивідуум та суб'єкт діяльності.

Урахування зазначених характеристик важливе для формування в студента професійно-значущих принципів, поглядів, ідеалів, мотивів та бажань, що впливає на навчально-пізнавальну, комунікативну, цільову, стимулюючу діяльність майбутнього фахівця.

Науковці також акцентують увагу на важливих професійних якостях економістів, серед яких провідну роль відіграють уміння працювати в колективі, будувати корпоративні правила поведінки в самій організації, розумно оцінювати людей та мотиви, що спонукають їх до дій, бути лідером, брати на себе відповідальність та приймати нестандартні рішення, будувати стосунки з різними людьми, досягати максимальної ефективності ділових контактів, знати особливості тих чи інших ролей, враховувати, що кожна з них тісно пов'язана з іншими, брати на себе відповідальність та приймати рішення, комунікабельність та доброзичливість, здатність переконувати інших і самих себе, здатність йти на компроміс.

Економіко-господарська і фінансова діяльність потребують від економіста знання основ комерційної та фінансово-господарської діяльності підприємств різного профілю, товарознавства, механізму ціноутворення та оподаткування, а також уміння робити фінансово-господарські розрахунки, платіжно-кредитні операції, вести облік матеріальних цінностей, проводити аналіз фінансової діяльності тощо. Цей перелік знань та вмінь тісно пов'язаний з аналітичною діяльністю, її інформаційним забезпеченням та нормативно-правовою грамотністю. Інформація й уміння

користуватися нею також є невід'ємним чинником розвитку професійної особистості економіста.

Отже, упровадження системи дистанційного навчання для майбутніх економістів (або фахівців-економістів) дозволяє уникнути старіння інформації та знань, зниження кваліфікації економістів, що важливо в умовах динамічно змінюваних технологій. Відкритий характер побудови освітнього процесу дозволить кожному, хто навчається, максимально індивідуалізувати власну освітню траєкторію та набути саме тих комплексних знань, що є необхідними для конкретного фахівця-економіста. Зазначене дозволяє розглядати дистанційне навчання як конкурентну перевагу, один з елементів удосконалення фахової підготовки економістів в умовах конкуренції, а вивчення можливостей дистанційного навчання в організації ефективної взаємодії студентів та викладачів — одним із завдань нашого дослідження.

Застосування інформаційних технологій в сучасній професійній підготовці економістів набуває ефективності, якщо вони використовуються системно та поєднуються з традиційними технологіями навчання.

Освітня практика дистанційного навчання заснована на можливостях, що надаються інформаційними технологіями й комп'ютерними мережевими телекомунікаціями, особливо тими, що дозволяють реалізувати різноманітні способи передачі знань та взаємодії суб'єктів освітнього процесу [4; 2; 5].

Інформаційно-комунікаційні технології у процесі підготовки фахівців економічного профілю мають виражену особистісно орієнтовану спрямованість і здатні забезпечити активізацію пізнавальної діяльності тих, хто навчається, зворотний зв'язок, кваліфіковану тьюторську допомогу, інтеграцію студента у спеціально створений освітній простір [6, с. 42]. У переліку педагогічних технологій дистанційного навчання найважливішими вважаємо кейс-технологію, TV-технологію, мережеву та змішану технології.

Виходячи з того, що застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки фахівців економічного профілю, є основою підготовки майбутніх економістів визначимо, що всі процеси традиційного навчання опосередковуються інформаційними технологіями: Інтернет-чатами, Інтернет-форумами, спільними мережевими проектами, можливістю постійного консультування з викладачем шляхом листування через e-mail, можливість постійного отримання нової інформації щодо нормативних документів, законів тощо.

Усі види навчання здійснюються в освітньому середовищі, яке не є педагогічно „нейтральним” у зв'язку з необхідністю підтримки дидактичних компонентів, дружнього інтерфейсу, оптимізації процесу управління навчанням. Таке середовище формується з інформаційного наповнення та комунікативних можливостей локальних, корпоративних, глобальних мереж, фізичного простору навчальних закладів. Інтегративна цілісність технологій, багатокультурність, багатоплановість взаємодій, інформаційна перенасиченість, відкритість навчальної архітектури та технологічна спрямованість, взаємодія та

Рис. 1. Схема інформаційно-освітнього простору за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій

взаємопроникнення інформаційного й освітнього середовища надають можливість використовувати об'єктно-орієнтований підхід до побудови моделі такого середовища, об'єктами якого є користувачі, технології, інформаційно-освітні ресурси. Навчання в такому середовищі спирається на функціональну ефективність технологій, що дозволяють взаємодіяти в інтерактивному режимі на підставі нового виду взаємодії, коли паралельно використовуються в навчальному процесі комп'ютер, підключений до мережі Інтернет, та підручник (рис. 1).

Отже, рушійною силою в процесі підготовки фахівців є позитивна навчальна мотивація (зокрема, за допомогою високого інтересу до навчання, збагачення знань шляхом активної взаємодії з викладачем, однокурсниками), яку має створити належним чином організована комунікативна діяльність засобами інформаційно-комунікативних технологій; прийняття майбутніми економістами взаємодії в електронному середовищі як особистісно значущої діяльності, що формує усталений інтерес до неї і перетворює задані ззовні цілі на внутрішні потреби особистості. Г. Астляйтнер зазначає, що на мотивацію навчання й бажання використовувати мережу Інтернет для ефективної навчальної діяльності впливають частота спілкування з викладачем і задоволеність ним [2, с. 344].

Уважаємо, що механізмом реалізації потреби особистості майбутнього економіста є його мотиваційне переключення — „психологічний механізм формування мотивації (інтересу) до об'єкта або діяльності шляхом перенесення енергії, позитивної мотивації з чогось важливого і привабливого на об'єкт чи діяльність, до якого (якої) ми прагнемо сформувати інтерес (мотивацію)”.

Формування мотивації у студентів до навчання за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій ґрунтується на регулятивних психологічних механізмах, які визначають вибірковість активності особистості за критерієм схильності, й виявляють себе таким чином: актуалізація потреби у взаємодії, формування ієрархії цілей і мотивів спілкування в електронному середовищі, усвідомлення можливостей цього середовища для обміну професійно спрямованою інформацією між людьми, прагнення самостійно поглиб-

лювати свої знання та вміння щодо володіння інформаційно-комунікативними засобами, удосконалити навички роботи з інформаційно-комунікативними технологіями, розвивати критичне ставлення до результатів своєї діяльності (адекватна самооцінка) тощо.

Це завдання сповна реалізується в рамках контекстного навчання під час реалізації трьох навчальних моделей: семіотичної, імітаційної, соціальної (за А. Вербицьким).

Семіотична навчальна модель представлена вербальними або письмовими текстами, що містять теоретичну інформацію про конкретну професійну галузь та мають на меті її індивідуальне привласнення кожним студентом (лекційний матеріал, навчальні завдання). Одиницею роботи студента є мовна дія (усна або письмова).

Імітаційна навчальна модель — це модельована ситуація майбутньої професійної діяльності, що потребує аналізу та прийняття рішень на основі теоретичної інформації. Одиниця роботи студента — предметна дія, основна мета якої — практичне перетворення імітованих професійних ситуацій.

Соціальна навчальна модель — це типова проблемна ситуація, професійно спрямоване завдання або фрагмент професійної діяльності, що аналізуються та перетворюються у формах спільної діяльності студентів. Робота в інтерактивних групах, як соціальних моделях професійного середовища, формує не лише предметну, але й соціальну компетентність майбутнього економіста. Основною одиницею активності студента є вчинок, тобто дія, спрямована на іншу людину.

Стосовно реалізації положень контекстного навчання зазначимо, що вони, ґрунтуючись на орієнтирах гуманістичної парадигми, передбачають максимальне наближення процесу професійної підготовки до реалій майбутньої професійної діяльності економіста; формування здатності майбутнього фахівця аналізувати, прогнозувати й проектувати траєкторії власного професійного зростання.

Висновки. Отже, ми маємо можливість моделювати позицію майбутнього економіста, яка б забезпечувала рівень його належної мотивації до здобуття професійної освіти за допомогою інформаційно-телекомуніка-

ційних технологій шляхом особистого включення до процесів пізнання й опанування професійної діяльності, завдяки його власній інтелектуальній, емоційно-вольовій, мовленнєвій активності, спрямованій на предмети та явища навколишнього світу й соціальної дійсності, шляхом створення ситуацій, коли досліджувана проблема стає власною проблемою студента (трансформація пізнавальної мотивації в професійну). На нашу думку, багато чого залежить від власних зусиль та активності студента, його зацікавленості самостійно нести відповідальність за свій особистісний та професійний розвиток.

Максимальне наближення педагогічного процесу в умовах дистанційного навчання до реалій майбутньої професійної діяльності економіста забезпечується поетапним переходом від навчальної діяльності студента до професійної діяльності фахівця (за допомогою квазі-професійної та навчально-професійної діяльності).

Література

1. **Арестова О. Н.** Мотивация пользователей Интернета / О. Н. Арестова [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.relarn.ru:8082/human/motivation.txt>. 2. **Астляйтнер Г.** Дистанционное обучение посредством WWW: социальные и эмоциональные аспекты / Г. Астляйтнер // Гуманитарные исследования в Интернете / под ред. А. Е. Войскунского. — М. : Можайск-Терра, 2000. — С. 333 — 366. 3. **Казаков Ю. М.** Педагогичні умови застосування медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутніх учителів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. — Луганськ, 2007. — 245 с. 4. **Мельничук О.** Модель специалиста: (к вопросу о гуманизации образования) / О. Мельничук, А. Яковлева // Высшее образование в России. — 2000. — № 5. — С. 19 — 25. 5. **Поясок Т. Б.** Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів : монографія / Т. Б. Поясок. — Кременчук, 2009. — 348 с. 6. **Распопова Т. В.** Профессиональная направленность экономического обучения студентов вузов по дисциплинам общепрофессионального цикла : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Т. В. Распопова. — Магнитогорск, 2002. — 198 с. 7. **Розина И. Н.** Постановка задачи: исследование синхронной компьютерно-опосредованной коммуникации в образовании // IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies. Media and Culture of Learning, 2002. — С. 476 — 480. 8. **Соколова И. И.** Интернет-коммуникації в курсі астрофізики педагогічного вузу / И. И. Соколова, Л. Д. Положенцева. — ИКТ портал. Матеріали XIV Міжнародної конференції-виставки „Інформаційні технології в освіті” (ИТО-2004). 9. **Фатурова В. М.** Интернет-средовище як фактор психологічного розвитку комунікативного потенціалу особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. — Київ, 2004. — 213 с. 10. **Barnes S. B.** Computer-mediated communication: human to human communication across the Internet, Allyn and Bacon, 2003. — 232 p. 11. **Bresler L.** Student perceptions of

CMC: Roles and experiences II. *Jl. of Mathematical Behavior*, 2000. — Vol. 9. — P. 291 — 307. 12. **Culnan M. J. and Markus M. L.** Information technologies. In F. M. Jablin, L. L. Putnam, K. H. Roberts and L. W. Porter (Eds.). *Handbook of organizational communication: An interdisciplinary perspective*. Newbury Park, CA : Sage, 1987. — P. 420 — 443. 13. **Walther J., Tidwell L.** When Is Mediated Communication Not Personal? In K. M. Galvin, P. J. Cooper (Ed.), *Making Connections: Readings in Relational Communication*, 1996. — P. 300 — 307.

Птахіна О. М. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки фахівців економічного профілю

У статті визначені інформаційно-комунікаційні технології, які необхідно враховувати під час застосування дистанційного навчання. Останнім часом досягненням сучасної освіти стало активне застосування дистанційного навчання для отримання навчальної інформації. Взаємодію в електронному середовищі розуміємо як спільну діяльність суб'єктів освітнього процесу, що передбачає взаємообмін професійною інформацією за допомогою комунікації.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, дистанційне навчання.

Птахіна О. Н. Использование информационно-коммуникационных технологий в процессе подготовки специалистов экономического профиля

В статье определены информационно-коммуникационные технологии, которые необходимо учитывать при использовании дистанционного обучения. В последнее время достижением в современном образовании стало активное использование дистанционного обучения для предоставления учебной информации. Взаимодействие в электронной среде понимаем как общую деятельность субъектов образовательного процесса, которое предполагает взаимообмен профессиональной информацией с помощью коммуникаций.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, дистанционное обучение.

Ptakhina O. The using information-communicative technologies in the education process of the prepare the specialists of economist

The main point of the interaction are information-communicative technologies which are necessary to take into account in the distance education are determined in the article. In the latest modern achievements in education are actively included in the process of introduction information in the system of distance education. The interaction in the electronic surrounding, especially with the professional direction, is necessary as general activity with communication.

Key words: information-communicative technologies, distance education.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2011

Прийнято до друку 26.08.2011